

अनुसूचित जमाती बहुल गावांच्या एकात्मिक आर्थिक सामाजिक विकासासाठी “प्रधान मंत्री आदि आदर्श ग्राम विकास योजना” (PMAAGY) ही केंद्र पुरस्कृत योजना राबविण्याबाबत....

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक विकेंस-२०२१/प्र.क्र. ९२/ का. १९
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- १३/०७/ २०२२.

वाचा-

१. केंद्र सरकार जनजातीय कार्य मंत्रालय चे अ.शा. पत्र क्र. १७०११/०१/२०२०/SCA,
दिनांक १७ मार्च, २०२२.

प्रस्तावना :-

केंद्र शासनाकडून दरवर्षी विशेष केंद्रीय सहाय्य अंतर्गत अनुदान, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५(१) अंतर्गत व आदिम जमाती विकास कार्यक्रम या योजनांतर्गत राज्य शासनास अनुदान प्रदान होत असते. आता केंद्र शासनाने सद्यस्थितीत अस्तित्वात असलेल्या विशेष केंद्रीय सहाय्य योजनेचे(Special Central Assistance to Tribes Sub-scheme) स्वरूप बदलून अनुसूचित जमातीची लोकसंख्या असलेल्या गावांचा आदर्श गाव संकल्पनेवर आधारित एकात्मिक सामाजिक व आर्थिक विकास करण्यासाठी “प्रधान मंत्री आदि आदर्श ग्राम विकास योजना” (PMAAGY)ही योजना सुरू करण्याचा निर्णय घेतलेला आहे. सदर योजनेद्वारे विविध क्षेत्रे जसे की शिक्षण, आरोग्य सेवा, दळणवळण, पायाभूत सुविधा, उपजीविका इ. मध्ये केंद्र व राज्य शासनाच्या इतर मुख्य योजनांमधून राहत असलेली कमतरता दूर करण्याचे(Gap Filling) उद्दिष्ट आहे. सदर योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता संदर्भीय पत्रांन्वये केंद्र शासनाकडून मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करणेत आल्या आहेत. सदर मार्गदर्शक सुचनांच्या आधारे योजनेच्या अंमलबजावणीकरीता राज्यातील आस्थापनांमध्ये स्पष्टता राहण्यासाठी सविस्तर मार्गदर्शक सुचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय-

अनुसूचित जमातीची लक्षणीय लोकसंख्या असलेल्या गावांचा आदर्श गाव संकल्पनेवर आधारित एकात्मिक सामाजिक व आर्थिक विकास होण्याच्या हेतुने “प्रधान मंत्री आदि आदर्श ग्राम विकास योजना” (PMAAGY)ही योजना राबविण्यासाठी मार्गदर्शक सुचनांना या शासन निर्णयासोबत जोडलेल्या परिशिष्टानुसार मंजूरी प्रदान करण्यात येत आहे.

२. सदर योजना राबविण्याकरिता होणार खर्च खालील लेखाशीर्षाखाली टाकण्यात यावा.

मागणी क्र. टी-५, २२२५, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागसवर्ग व अल्पसंख्यांक यांचे कल्याण, (०२) (४३), विशेष केंद्रीय सहाय्य अन्वये केंद्रीय सहाय्य (केंद्र योजना), ३१-सहाय्यक अनुदान (वेतनेत्तर) (२२२५ E०४२)

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२०७१३१२४६०७८३२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रकाश वि. वाजे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई. ४०० ०३२.
३. मा. मंत्री (आदिवासी विकास), मंत्रालय, मुंबई:- ४०० ०३२.
४. सर्व मा. मंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
५. मा. राज्यमंत्री (आदिवासी विकास), मंत्रालय, मुंबई:- ४०० ०३२.
६. सर्व मा. राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
७. सर्व मा. विधानसभा सदस्य.
८. सर्व मा. विधानपरिषद सदस्य.
९. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
१०. मा. सचिव, आदिवासी विकास, यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
११. मा. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, वित्त विभाग, नियोजन विभाग, ग्रामविकास विभाग, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, कृषी विभाग, उद्योग विभाग, शालेय शिक्षण विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
१२. मा. प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
१३. सर्व विभागीय आयुक्त
१४. आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक.
१५. सर्व उप सचिव/अवर सचिव आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१६. निबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई, / खंडपीठ नागपूर / खंडपीठ औरंगाबाद.
१७. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.
१८. सर्व जिल्हाधिकारी.
१९. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य, आदिवासी विकास महामंडळ मर्या. नाशिक
२०. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, महाराष्ट्र राज्य नागपूर / नाशिक/ ठाणे / अमरावती.
२१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, सर्व जिल्हा परिषद.
२२. सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.
२३. महालेखापाल (लेखा परिक्षा) / (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१, मुंबई
२४. महालेखापाल (लेखा परिक्षा) / (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-२, नागपूर.

- २५. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
- २६. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
- २७. संचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
- २८. निवडनस्ती (का-१९) आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई:- ४०० ०३२.

परिशिष्ट

अ.क्र.	बाब	तपशील
१	योजनेचे नाव	“प्रधान मंत्री आदि आदर्श ग्राम विकास योजना” (PMAAGY)
२	दृष्टीकोण	आदिवासी समाजाची लक्षणीय लोकसंख्या असलेल्या गावांमध्ये अभिसरणाच्या माध्यमातून शासनाच्या विविध योजनांद्वारे मुलभुत व पायाभुत सुविधा सेवा पुरवून त्यांचे आदर्श गावांमध्ये रुपांतर करणे.
३	योजनेची उद्दिष्टे	निवडलेल्या गावांचा अभिसरणाच्या माध्यमातून एकात्मिक सामाजिक व आर्थिक विकास साधणे हा योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. सदर योजनेमध्ये खालील घटकांचा समावेश होईल- <ul style="list-style-type: none"> गावांच्या गरजा, क्षमता आणि आकांक्षा लक्षात घेऊन ग्राम विकास आराखडा तयार करणे. केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजनांतर्गत वैयक्तिक/कौटुंबिक लाभार्थ्यांचा अधिकाधिक समावेश करणे आरोग्य, शिक्षण, दळणवळण व उपजिविका यासारख्या महत्वाच्या क्षेत्रांच्या पायाभुत सुविधांमध्ये सुधारणा करणे.
४	योजनेची अंमलबजावणी	अ) गावांची निवड- <ul style="list-style-type: none"> केंद्र सरकारकडून राज्यातील ज्या गावांच्या लोकसंख्येमध्ये किमान ५०० व ५० % इतकी आदिवासी समाजाची लोकसंख्या आहे, अशा एकूण ३६०५ गावांची निवड करणेत आली आहे. योजनेच्या ५ वर्षांच्या कालावधीत निवडलेली सर्व ३६०५ गावे अंमलबजावणीमध्ये अंतर्भूत करणेत येतील. याकरिता निवडणेत आलेल्या एकूण गावांपैकी अंदाजे एक पंचमांश गावांचा समावेश दरवर्षी योजनेमध्ये करणेत येईल. शक्य तोवर एका प्रकल्प कार्यालयातील गावांचा समावेश एकत्र करणेत येईल. अविकसित तसेच आकांक्षित जिल्ह्यातील गावांना प्राधान्य देणेत येईल. तथापि गावांची निवड करणेबाबत राज्यस्तरावरील आदिवासी विकास विभाग मार्फत (समन्वयक विभाग) केंद्रशासनाच्या मार्गदर्शक सूचना विचारात घेवून वेळोवेळी योग्यत्या सुचना देणेत येतील. निवड करणेत आलेल्या गावांना, त्यांनी सादर केलेल्या ग्राम विकास आराखड्याला केंद्र शासनाकडून मान्यता मिळाल्यानंतर व निधी प्राप्त झाल्यानंतर निधी वितरीत करणेत येईल. भौतिक व वित्तीय निकषांच्या साध्य झालेल्या प्रगतीच्या आधारावर तसेच शासनास सादर करणेत आलेल्या उपयोगिता प्रमाणपत्रांच्या आधारे तसेच वित्तीय तरतूदीच्या उपलब्धतेच्या अधीन प्रत्येक गावाला प्रत्यक्ष वितरित केला जाणारा निधी वेगवेगळा असू शकतो.

		<ul style="list-style-type: none"> उपरोक्त गावांपैकी कमी विकसीत अथवा आकांक्षित जिल्ह्यांतील गावांना प्राधान्य देण्यात येईल. <p>ब) ग्राम विकास आराखडा तयार करणे व त्यास मान्यता देणे-</p> <ul style="list-style-type: none"> गावक-यांच्या सक्रीय सहभागातून आणि ग्रामसभेच्या/पंचायतीच्या मान्यतेने ग्राम विकास आराखडा तयार करणेत येईल. ग्राम विकास आराखडा तयार करताना त्यामध्ये खालील बाबींचा समावेश करणेत येईल. <ul style="list-style-type: none"> रस्ते (गावांतर्गत व गावांना जोडणारे) दुरसंचार सुविधा अंगणवाडी केंद्रे आरोग्य उपकेंद्रे पिण्याच्या पाण्याची सुविधा गटारे व मल व्यवस्थापन यासोबतच कौशल्य वृद्धी कार्यक्रम, समुदाय वन विकास, वनधन कार्यक्रम, जल स्रोतांचे संरक्षण, यांचा समावेश करणेत येईल. ग्राम विकास आराखड्यांना प्रकल्प स्तरावरील समिती मान्यता देईल. ग्राम विकास आराखडा हा गावाच्या गरजा व क्षमतेच्या आधारावर तयार करण्यात येईल या योजनेचा केंद्र/राज्य शासनाच्या इतर योजनांसोबत (उदा. पेसा अबंध निधी योजना/वित्त आयोग/सामुहिक वन हक्कांतर्गत करावयाचे नियोजन(CFR)/ठक्कर बाप्पा वस्तीसुधार योजना/जिल्हा नियोजनांतर्गत प्राप्त होणारा निधी, जिल्हा खनिज निधी किंवा इतर योजना) एकात्मिकरण(Convergence) करण्यासाठी प्रकल्प स्तरीय समिती(मुद्दा क्र. क मध्ये नमूद) नियोजन करेल. कोणती कामे कोणत्या योजनेच्या निधीतून घेण्यात येणार आहेत याबाबतची स्पष्टता ग्राम विकास आराखड्यात असावी. तसेच कामांची द्विरुक्ती होणार नाही याची देखील दक्षता घेण्यात येईल. <p>क) अंमलबजावणी स्तर व संबंधित स्तरावरील कार्ये-</p> <p>१. प्रकल्प स्तर</p> <ul style="list-style-type: none"> एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प स्तरावर योजनेशी संबंधित सर्व कार्ये पार पाडण्यासाठी खालीलप्रमाणे समिती असेल- <table border="1"> <thead> <tr> <th>क्र.</th><th>सदस्य</th><th>पदनाम</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>१</td><td>संबंधित प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प</td><td>अध्यक्ष</td></tr> <tr> <td>२</td><td>जिल्हा प्रकल्प, समन्वयक, ग्राम स्वराज्य अभियान</td><td>सदस्य</td></tr> <tr> <td>३</td><td>संबंधित मुख्य वन संरक्षक</td><td>सदस्य</td></tr> </tbody> </table>	क्र.	सदस्य	पदनाम	१	संबंधित प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प	अध्यक्ष	२	जिल्हा प्रकल्प, समन्वयक, ग्राम स्वराज्य अभियान	सदस्य	३	संबंधित मुख्य वन संरक्षक	सदस्य
क्र.	सदस्य	पदनाम												
१	संबंधित प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प	अध्यक्ष												
२	जिल्हा प्रकल्प, समन्वयक, ग्राम स्वराज्य अभियान	सदस्य												
३	संबंधित मुख्य वन संरक्षक	सदस्य												

४	संबंधित जिल्हा अधिक्षक, कृषी अधिकारी	सदस्य
५	जिल्हा शिक्षण अधिकारी	सदस्य
६	जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य
७	उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रा. पं) जि. प.	सदस्य
८	जिल्हाधिकारी यांचे प्रतिनिधी	सदस्य
९	संबंधित अधिक्षक अभियंता, जल संपदा विभाग	सदस्य
१०	कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणीपुरवठा	सदस्य
११	अग्रणी बँकेचे प्रतिनिधी	सदस्य
१२	भारत संचार निगम चे जिल्हास्तरावरील अधिकारी	सदस्य
१३	कृषि विज्ञान केंद्राचे शास्त्रज्ञ	सदस्य
१४	समितीकडून नियुक्त सहयोगी सदस्य	सदस्य
१५	सहायक प्रकल्प अधिकारी, केंद्रीय योजना	सदस्य सचिव

टीप-ज्या जिल्ह्यांत एकापेक्षा अधिक प्रकल्प आहेत असा ठिकाणी संबंधित प्रकल्प अधिकारी हे त्यांच्या कार्यक्षेत्रात येणा-या गावांच्या आराखड्यासंदर्भातील व सदर योजना अंमलबजावणी संदर्भात उपरोक्त समितीचे अध्यक्ष असतील.

प्रकल्प स्तरीय समितीची कार्ये-

- निवड करणेत आलेल्या गावांचा प्रत्यक्ष ग्राम विकास आराखडा तयार करून घेणेची जबाबदारी प्रकल्प स्तरीय समितीची असेल. यासाठी समिती ग्रामसभांना मार्गदर्शन करेल.
- ग्रामपंचायतीकडून प्राप्त झालेल्या ग्राम विकास आराखड्यांना मंजुरी देणे.
- योजना अंमलबजावणीदरम्यान गाव विकास आराखडा दस्तऐवजीकरण करणे.
- योजना अंमलबजावणी दरम्यान निर्माण होणारे रेकॉर्ड्स, नवीन मालमत्ता यांचे व्यवस्थित दस्तऐवजीकरण करेल.
- योजनेतर्गत मंजूर कामांच्या अंमलबजावणीचा दरमहा आढावा घेणे. योजनेच्या प्रगतीच्या अनुषंगाने शासनास वेळोवेळी अहवाल सादर करणे.
- योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यकतेनुसार तांत्रिक संसाधन सहाय्य पुरविणे.
- योजनेशी संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांना मार्गदर्शन/प्रशिक्षण देणे.
- आवश्यकतेनुसार प्रशिक्षण प्रारूप (Training module) तयार करणे.
- ग्रामपंचायतीकडून उपयोगिता प्रमाणपत्रे प्राप्त करून आयुक्त, आदिवासी विकास यांच्यामार्फत शासनास सादर करणे.

१. अपर आयुक्त, स्तर-

संबंधित अपर आयुक्त, आदिवासी विकास हे प्रकल्प स्तरीय समितीने अंतिम केलेले ग्रामविकास आराखडे प्राप्त करून घेतील व सर्व प्राप्त प्रस्तावांचे मुल्यांकन

करुन त्यांचे प्राधान्यक्रम ठरवुन प्रस्ताव पुढील कार्यवाहीस्तव आयुक्त, आदिवासी विकास नाशिक यांच्याकडे सादर करतील.

२. आयुक्त स्तर-

आयुक्त, आदिवासी विकास, हे सर्व अपर आयुक्त ह्यांच्याद्वारे प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांचे मुल्यांकन करुन ते अपर आयुक्त निहाय एकत्रितपणे आदिवासी विकास विभाग मंत्रालय, मुंबई यांच्याकडे सादर करतील.

३. राज्यस्तर-

- योजनेशी संबंधित सर्व कार्ये पार पाडण्यासाठी राज्यस्तरावर आदिवासी विकास विभाग हा नोडल विभाग म्हणून काम पाहील.
- आदिवासी विकास आयुक्तालय, नाशिक यांच्या कडून प्राप्त झालेल्या प्रस्तावांची तपासणी करेल.
- योजनेचे सनियंत्रण करण्यासाठी कालबद्ध आराखडा तयार करेल.
- गाव विकास आराखड्याची उद्दिष्टे पूर्ण करण्यासाठी विविध टप्प्यांवर कालबद्ध आढावा घेवून उर्वरित कामांच्या पुर्ततेसाठी निधी वितरण करेल.
- गाव विकास आराखड्यांतर्गत करण्यात येणा-या कामांद्वारे साध्य होणारे सामाजिक/आर्थिक सकारात्मक/नकारात्मक परिणामांचे मूल्यमापन करेल.
- योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यकतेनुसार तांत्रिक संसाधन सहाय्य पुरविणे.
- योजनेच्या अंमलबजावणी दरम्यान वेळोवेळी केंद्र शासनाच्या जनजाती कार्य मंत्रालयाशी समन्वय साधणे.
- मुख्य सचिवांच्या अध्यक्षतेखालील राज्य स्तरीय समितीच्या मान्यतेस आराखडे मान्यतेसाठी सादर करण्याच्या अनुषंगाने राज्यस्तरावर पुढीलप्रमाणे छानणी समिती असेल. सदर समिती प्राप्त आराखडे विहित सुचनांनुसार सादर केले आहेत किंवा कसे याची तपासणी करुन प्राप्त आराखड्याचा गावांच्या गरजांचा विचार करुन प्राधान्यक्रम ठरवून देईल-

अ.क्र.	सदस्य	पदनाम
१	सचिव/प्रधान सचिव, आदिवासी विकास	अध्यक्ष
२	आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक	सदस्य
३	आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे	सदस्य
४	अपर आयुक्त, आदिवासी विकास (सर्व)	सदस्य
५	उप सचिव (केंद्रीय योजना), आदिवासी विकास विभाग	सदस्य सचिव

- PMAAGY योजनेकरीताच्या राज्याच्या कृती कार्यक्रमांमध्ये संबंधित वर्षामधील सर्व ग्रामविकास आराखड्यांचा समावेश करुन शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१६/प्र.क्र. ५२/का. १९ अन्वये केंद्रीय योजनांसाठी मुख्य सचिवांच्या अध्यक्षतेखाली गठित राज्य स्तरीय कार्यकारी समितीच्या मान्यतेने केंद्र शासनास सादर करेल.

५	तांत्रिक सहाय्य	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रीय स्तरावरावरील कार्यक्रम व्यवस्थापन कक्षाच्या धर्तीवर राज्य स्तरावर विविध प्रकल्प कार्यालये, माडा क्लस्टर, मिनी माडा क्लस्टर, ग्रामपंचायती यांच्याशी समन्वय साधण्यासाठी व तांत्रिक सहाय्य पुरविण्यासाठी राज्य स्तरावर कार्यक्रम व्यवस्थापन कक्ष असेल. योजनेतर्गत जमा होणा-या माहितीचे व्यवस्थापन करणेसाठी MIS प्रणाली स्थापन करणेत येईल. योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी प्रशासकीय खर्च म्हणुन २ % निधी वापरणेत येईल.
६	प्रशिक्षण आणि क्षमता बांधणी	<ul style="list-style-type: none"> PMAAGY अंतर्गत ग्राम विकास आराखडा बनविणेसाठी केंद्र व राज्य सरकारांच्या कार्यरत योजनांच्या माध्यमातुन गावांच्या गरजा शोधणे, अशा योजनांच्या माहिती घेणे तसेच तसेच आराखड्याच्या यशस्वी अंमलबजावणीसाठी आवश्यकतेनुसार प्रशिक्षण व क्षमता बांधणी करणेत येईल.
७	जनजागृती आणि प्रसिद्धी	<ul style="list-style-type: none"> माहिती, शिक्षण आणि संप्रेषण (Information, Education and Communication) यांच्या प्रभावी वापरातुन निवडलेल्या गावांतील, तालुक्यांतील आणि जिल्ह्यांमधील लोकांमध्ये जनजागृती आणि योजनेची प्रसिद्धी केली जाईल. यासोबतच समाज माध्यमांचा प्रभावी वापर केला जाईल.
८	पारदर्शकता आणि अंकेक्षण	<ul style="list-style-type: none"> राज्यस्तरीय नोडल विभाग (आदिवासी विकास विभाग, महाराष्ट्र राज्य) राज्यस्तरावर योजनेची माहिती, निधी तरतुद, निधी वितरण, खर्च, भौतिक प्रगती, उपयोगिता प्रमाणपत्रे यासारख्या सर्व बाबींचे संनिंयंत्रण करणे व या बाबी लोखाभिमुख करुन त्यामध्ये पारदर्शकता ठेवण्यासाठी जबाबदार असेल. योजनेच्या अंमलबजावणी दरम्यान निर्माण झालेल्या महिती/ दस्तएवजांचे केंद्र सरकारसोबत देवाणघेवाण करणेसाठी आदिवासी विकास विभाग केंद्र सरकारसोबत समन्वय राखेल आणि केंद्र सरकारच्याच्या संगणकीय प्रणालीसोबत काम करेल. केंद्र सरकारच्या अधिका-यांमार्फत देण्यात येणा-या क्षेत्रभेटी व योजनेच्या भौतिक व वित्तीय प्रगतीच्या माध्यमातुन केंद्र सरकारमार्फत योजनेच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेण्यात येईल. विभागाकडुन योजनेचे सामाजिक अंकेक्षण करणेत येईल.
